

de Kinderombudsman.

ALS JE HET ONS VRAAGT

Kinderen op de BES-eilanden

de Kinderombudsman.

Als je het ons vraagt. Kinderen op de BES-eilanden

© De Kinderombudsman, 16 juni 2021

Rapportnummer: KOM03/2021

Onderzoeksteam

Alexandra de Jong

Hafsa Ismail

Marit Hopman

Kinderombudsvrouw

Margrite Kalverboer

Inhoud

IN HET KORT: CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	4
VOORWOORD.....	6
1. WAAROM DIT RAPPORT?	7
2. WAT WETEN WE AL OVER HET LEVEN OP BONAIRE, SABA EN SINT EUSTATIUS?	10
3. WAT HEBBEN WE GEDAAN?	13
4. DOOR WIE IS DE VRAGENLIJST INGEVULD?	16
5. WAT IS DE KWALITEIT VAN LEVEN OP BONAIRE, SABA EN ST. EUSTATIUS?.....	21
6. WAT ZIJN DE ERVARINGEN VAN KINDEREN OP BONAIRE, SABA EN ST. EUSTATIUS TIJDENS CORONA?	24
7. WELKE WENSEN HEBBEN KINDEREN OP BONAIRE, SABA EN ST. EUSTATIUS VOOR DE TOEKOMST?	28
8. WAT ZIJN ONZE CONCLUSIES?	32
9. WAT ZIJN ONZE AANBEVELINGEN?	35
BIJLAGE 1: DE VRAGENLIJST VAN DE KINDERRECHTENTOUR.....	38
BIJLAGE 2: GEMIDDELDEN OP DE OMGEVINGSVOORWAARDEN EN THEMA'S IN ANTWOORDEN OPEN VRAGEN	47

WAT ZIJN ONZE CONCLUSIES?

KINDEREN OP DE VERSCHILLENDE EILANDEN SCHETSEN EEN VERGELIJKBAAR BEELD

Ieder eiland heeft zijn eigen cultuur en eigen gebruiken. Toch verschilt het beeld dat kinderen van de verschillende eilanden over hun leven geven niet veel van elkaar.

ALS KINDEREN KINDEROMBUDSMAN OF -VROUW ZOUDEN ZIJN, ZOUDEN ZIJ ARMOEDE AANPAKKEN

Op alle drie de eilanden vinden kinderen armoede een probleem. Kinderen vinden het belangrijk dat dit opgelost wordt.

DE MEESTE KINDEREN VAN DE VERSCHILLENDE EILANDEN ZIJN BLIJ MET HUN LEVEN

8,9

Kinderen op de eilanden geven hun leven een gemiddeld cijfer van 8,9.

SCHOOL WORDT OP ALLE EILANDEN GENOEMD ALS VERBETERPUNT

School zou voor veel kinderen beter kunnen in hun leven. Uit wat kinderen hierover vertellen wordt niet helemaal duidelijk wat het belangrijkste probleem is met school.

KINDEREN OP BONAIRE VERTELLEN DAT DE ONVEILIGHEID THUIS BELANGRIJK IS OM AAN TE PAKKEN VOOR DE TOEKOMST

Kinderen op Bonaire zijn het minst tevreden over de veiligheid thuis, en willen graag dat kindermishandeling stopt.

CORONA HEEFT IMPACT GEHAD, MAAR VOLGENS KINDEREN NIET TOT VEEL EXTRA PROBLEMEN GELEID

Kinderen vertellen weinig last gehad te hebben van de corona-maatregelen. Wel hebben ze soms iets minder kunnen leren dan op school, was er soms meer ruzie thuis en hebben ze hun vrienden gemist.

WAT ZIJN ONZE AANBEVELINGEN?

De belangrijkste knelpunten die kinderen noemen zijn **armoede**, **onderwijs** en **huiselijk geweld**.

AANBEVELINGEN TEN AANZIEN VAN KINDERMISHANDELING

- Anoniem kunnen vertellen over kindermishandeling en huiselijk geweld bij organisaties op de eilanden.
- Buddy's op scholen en buurthuizen zodat kinderen over problemen met geweld kunnen praten en hulp kunnen krijgen.

AANBEVELINGEN TEN AANZIEN VAN ARMOEDEBESTRIJDING

- Goede samenwerking om armoede met z'n allen te bestrijden.
- Buddy's op scholen en buurthuizen zodat kinderen over problemen met armoede kunnen praten en hulp kunnen krijgen.
- Anoniem kunnen bellen met bijvoorbeeld de Kindertelefoon zodat kinderen over hun problemen kunnen praten.

AANBEVELINGEN TEN AANZIEN VAN KINDERPARTICIPATIE

- Organisaties moeten vaker met kinderen praten over (oplossingen voor) armoede.
- Scholen en andere organisatie moeten met kinderen praten over problemen in het onderwijs.
- Professionals moeten met kinderen praten over hun ervaringen met kindermishandeling en huiselijk geweld.

VOORWOORD

Het is belangrijk dat kinderen kunnen aangeven wat er in hun leven speelt en wat zij zouden aanpakken of veranderen als zij het voor het zeggen hebben. Om die redenen vragen we dat aan kinderen. We doen dit door een vragenlijst open te stellen in Europees en Caribisch Nederland. De reacties van kinderen geven ons inzicht in wat volwassenen moeten doen om het leven van kinderen te verbeteren.

Afgelopen jaar hebben 95 kinderen in de basisschoolleeftijd op Bonaire, Saba en St. Eustatius (de BES-eilanden) onze vragenlijst ingevuld. Ze hebben aangegeven dat ze op de eilanden een leuk en goed leven hebben. Maar ze hebben ook benoemd dat sommige zaken aandacht behoeven omdat ze beter kunnen. Armoedebestrijding bijvoorbeeld, meer kansen voor alle kinderen van de eilanden. Kindermishandeling en meer activiteiten zodat kinderen hun talenten kunnen ontplooien.

Dankzij al die kinderen die de vragenlijst van de Kinderombudsman hebben ingevuld, kan ik hiermee aan de slag. Met de visies van kinderen in de hand kan ik partijen en organisaties aanspreken op hun verantwoordelijkheden. Zodat zij zich inzetten om armoede en kindermishandeling aan te pakken.

Ik wil alle kinderen die de moeite hebben genomen de lijst in te vullen en hun gedachten met mij te delen enorm bedanken. Als we resultaten boeken, dan komt dat vooral doordat jullie hebben laten weten wat er in jullie leven belangrijk is en wat er voor of volgens jullie in de toekomst moet veranderen.

Margrite Kalverboer
de Kinderombudsvrouw

1. WAAROM DIT RAPPORT?

Ieder kind kan in zijn of haar leven in een kwetsbare situatie belanden. Een situatie waarin kinderrechten geschonden worden. De Kinderombudsman bevordert de naleving van kinderrechten in Europees en Caribisch Nederland.¹

Een betere naleving van kinderrechten is hard nodig. Want ook in Nederland worden kinderrechten geschonden. Kinderen worden hierdoor in hun ontwikkeling beperkt. De Kinderombudsman is er voor de kinderen van wie hun rechten geschonden worden. Zij – en hun ouders/verzorgers – kunnen hun situatie lang niet altijd zelf veranderen. Daarom beweegt de Kinderombudsman de betrokken partijen om die situatie(s) voor kinderen te verbeteren. Daarbij betreft de Kinderombudsman jongeren bij al haar activiteiten, om zo de problematiek vanuit de belevingswereld van de jongeren zelf zichtbaar te maken.

Eén van de manieren waarop de Kinderombudsman dat doet, is door zelfstandig onderzoek uit te voeren. Het onderzoek van de Kinderombudsman draagt bij aan een overzicht van de kinderrechtensituatie. Vanuit dat overzicht stelt de Kinderombudsman prioriteiten en kaarten wij – op eigen initiatief – kinderrechtenissues aan. Dat doen wij bij iedereen die een rol speelt of kan spelen bij de bevordering en naleving van de kinderrechten. Zoals het kabinet, het parlement, maar ook de Openbare Lichamen van het Caribische deel van Nederland en organisaties in het jeugdveld en uitvoerende professionals.

Om zijn taken goed uit te voeren is het nodig dat de Kinderombudsman weet wat er speelt in de levens van kinderen.² Met de verhalen die kinderen ons vertellen, wil de Kinderombudsman laten zien wat kinderen belangrijk vinden, wat zij nodig hebben en wat genoemde partijen hieraan kunnen doen. Daarom vragen we dit iedere twee jaar aan zoveel mogelijk kinderen. We doen dit door een vragenlijst uit te zetten en door kinderen te bezoeken. We noemen dit de Kinderrechtentour.

In 2016 startte de Kinderombudsman voor het eerst met de Kinderrechtentour, gevolgd door een tour in 2018. Dit gebeurt in een cyclus van twee jaar. Tijdens de werkbezoeken gaan we op bezoek bij kinderen van wie we verwachten dat ze tegen extra problemen in hun leven kunnen aanlopen. En gaan we ook op zoek naar kinderen die niet snel uit zichzelf contact met ons opnemen. Bijvoorbeeld omdat ze de Kinderombudsman niet kennen. In 2020 verliep de tour vanwege de COVID-19-pandemie anders dan voorheen. Werkbezoeken in Europees Nederland waren beperkt mogelijk. In Caribisch Nederland waren 'fysieke bezoeken' niet mogelijk. Verder was de periode waarin de kinderen de

¹ Caribisch Nederland betreft de drie eilanden Bonaire, Saba en St. Eustatius die als bijzondere gemeenten bij Nederland horen.

² In het Kinderrechtenverdrag wordt iedereen tot 18 jaar een kind genoemd. Kinderrechten gelden dus voor kinderen (tot 12 jaar) en jongeren (vanaf 13 tot 18 jaar). Wij zullen daarom in dit rapport verder ook spreken over 'kinderen'. Als de leeftijd van belang is, geven we dit duidelijk aan.

vragenlijst konden invullen langer dan andere jaren. De bevindingen uit de vragenlijst van Caribisch Nederland staan centraal in dit rapport.

1.1 Over kinderrechten

Alle kinderen in Nederland hebben rechten. Die rechten krijgen kinderen vanzelf als ze geboren worden. Al deze rechten staan in het Kinderrechtenverdrag. Kinderrechten zijn nodig om ervoor te zorgen dat kinderen een goed leven hebben en zich goed kunnen ontwikkelen. Kinderen hebben bijvoorbeeld recht op voldoende eten, kleding en een veilig huis om in te wonen. Maar ook om naar school te gaan en om geholpen te worden als ze ziek zijn of problemen hebben. Ouders of verzorgers moeten in de eerste plaats zorgen dat kinderen krijgen waar ze recht op hebben. Als dat niet lukt, dan moet de overheid daarbij helpen.

Het recht op gelijke behandeling, op leven en ontwikkeling, op participatie en op het belang van het kind als eerste overweging

In het Kinderrechtenverdrag staat dat kinderen gelijke rechten hebben en gelijk moeten worden behandeld. Verder staat in het verdrag dat 'het belang van het kind een eerste overweging moet zijn'. Dit betekent dat als er een besluit over een kind wordt genomen er gekeken moet worden naar wat het beste is voor het kind. Andere belangen wegen dan minder zwaar. De Kinderombudsman heeft, gebaseerd op de visie van het Kinderrechtencomité³, voor deze belangenafweging een methodiek ofwel stappenplan ontwikkeld, genaamd '[Het beste besluit voor het kind](#)'.⁴ Hierna volgt een voorbeeld van hoe een dergelijke belangenafweging eruitziet. Stel een kind heeft erg dure zorg nodig en de organisatie wil deze zorg niet meer geven, omdat het veel geld kost. Bij het besluit om dit wel of niet te doen, moet de organisatie eerst onderzoeken wat het beste is voor het kind, die deze zorg nodig heeft en of er alternatieven zijn. Daarna mag er pas naar andere belangen worden gekeken. Volgens het Kinderrechtenverdrag moeten de belangen van het kind het zwaarst wegen bij zo'n besluit, maar ze zijn niet per definitie doorslaggevend.

Om te bepalen wat in het belang van een kind is, moeten kinderen zelf hun mening kunnen geven over wat zo'n beslissing in hun eigen leven betekent. Dit is belangrijk omdat kinderen het recht hebben op een zo goed mogelijk leven en een zo goed mogelijke toekomst. Dit noemt het Kinderrechtenverdrag 'het recht op leven en ontwikkeling'. Het recht van kinderen om hun mening te geven, noemen we 'het recht om gehoord te worden' of 'het recht op participatie'. De mening van kinderen moet serieus genomen worden: er moet goed geluisterd worden naar wat het kind belangrijk vindt. Dan moet bekeken worden of dat ook goed is voor het kind. Wanneer er gekozen wordt voor een alternatief dat niet het beste is voor een kind en niet strookt met de visie van het kind omdat andere belangen zwaarder wegen, dan moet dat goed

³ General Comment nr 14 : over het belang van het kind (<https://www.kinderrechten.nl/general-comment-nr-14-over-het-belang-van-het-kind/>)

⁴ <https://www.dekinderombudsman.nl/toolkit-beste-besluit/uitleg-stappenplan-het-beste-besluit-voor-het-kind-professionals>

uitgelegd worden aan het kind. Dat betekent dus niet dat altijd precies gedaan wordt wat kinderen willen. Maar wat ook de uiteindelijke beslissing is, kinderen hebben altijd het recht om mee te denken over de beslissing en op een goede uitleg van die beslissing.

Contact met de Kinderombudsman

Als je als kind denkt of vindt dat jouw rechten niet worden gerespecteerd, kunnen we advies geven over manieren waarop je voor je rechten kunt opkomen. Als je een goed idee hebt om kinderrechten te verbeteren, horen we dat ook graag! Ook volwassenen kunnen ons met klachten of vragen over kinderrechten bereiken. Als we denken dat een organisatie misschien kinderrechten geschonden heeft, kunnen we een klacht verder onderzoeken.

Wil je ons bereiken? Bel van maandag tot vrijdag tussen 12.00 en 17.00 uur 0800 – 876 54 32 (als je vanuit Europees Nederland belt) of +31 70 8506 995 (als je vanuit Caribisch Nederland belt). Of stuur een email naar ombudswerk@dekinderombudsman.nl.

1.2 Opbouw van het rapport

In hoofdstuk twee wordt een korte schets gegeven van het leven en de uitdagingen waar kinderen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius mee te maken kunnen hebben. We doen dit op basis van wat uit ons eigen werk en uit verschillende onderzoeken en beleidsstukken al bekend is. In hoofdstuk drie geven we meer uitleg over hoe we het onderzoek hebben uitgevoerd. In hoofdstuk vier tot en met zeven beschrijven we de resultaten van ons onderzoek. We gaan dan achtereenvolgens in op de demografische gegevens van onze respondentengroep (hoofdstuk vier), hun ervaren kwaliteit van leven (hoofdstuk vijf), de impact van de coronamaatregelen op hun leven (hoofdstuk zes) en hun wensen voor de toekomst (hoofdstuk zeven). We sluiten het rapport af met conclusies (hoofdstuk acht) en onze aanbevelingen in hoofdstuk negen.

2. WAT WETEN WE AL OVER HET LEVEN OP BONAIRE, SABA EN SINT EUSTATIUS?

2.1 Kennis en ervaring door ons werk op de eilanden

Op Bonaire, Saba en St. Eustatius wonen ruim 5.000 kinderen.⁵ De afgelopen jaren heeft de Kinderombudsman via vragen en klachten van kinderen en hun ouders en via gesprekken met professionals op de eilanden zicht gekregen op de kansen en uitdagingen voor kinderen op de eilanden. Zo hebben we in 2020 door de COVID-19-pandemie een week vol online werkbezoeken georganiseerd. We hebben hierbij vooral met professionals gesproken, maar ook twee online gesprekken gevoerd met kinderen. In ons werk op de eilanden werken we veel samen met de Nationale ombudsman, daar waar knelpunten ook de volwassen inwoners van de eilanden raken. De kansen en uitdagingen zijn op elk eiland uniek en tegelijkertijd zijn er ook overeenkomsten.

Zo groeien grote groepen kinderen op in **armoede** en kunnen zij zich hierdoor niet goed ontwikkelen. Ze wonen in kleine huizen, soms met meerdere generaties en/of er is onvoldoende geld voor gezond eten en voor activiteiten buiten school. Ook toegang tot internet is niet voor elk kind een vanzelfsprekendheid. Opgroeien in armoede heeft gevolgen voor de ontwikkeling van kinderen. Armoede lijkt vaak gepaard te gaan met huiselijk geweldsituaties en gaat vaak over van generatie op generatie. Dit kwam uitgebreid aan de orde in een het onderzoek van de Nationale ombudsman en Kinderombudsman in 2020 naar armoede onder jongvolwassenen op de eilanden.⁶ In dit onderzoek concluderen wij onder andere dat een integrale aanpak van het armoedebeleid noodzakelijk en urgent is en dat jongeren hierbij betrokken moeten worden. Ook zien we dat er meer ontplooiingsactiviteiten voor jongeren nodig zijn zodat zij zichzelf beter kunnen ontwikkelen. Daarnaast zien we knelpunten op het gebied van huisvesting, werkervaringsplekken en beroepsonderwijs. Armoede op de eilanden is een langdurig probleem en vanuit de overheid zijn er al meerdere maatregelen genomen om armoede tegen te gaan.⁷

Ook kunnen sommige kinderen zich niet altijd goed ontwikkelen binnen het **onderwijs**. Tot op heden is er geen speciaal onderwijs en moeten alle kinderen mee in hetzelfde systeem. Dat dit systeem niet passend is voor alle kinderen, is inmiddels onderzocht en gebleken.⁸ Er wordt gewerkt aan verbeteringen van het onderwijssysteem met de invoering van onder andere specialistische voorzieningen en een zorgplicht voor

⁵ Op basis van de cijfers van het CBS: er wonen ongeveer 4200 kinderen onder de 18 jaar op Bonaire. Op Saba wonen ongeveer 484 kinderen onder de 25 jaar en op St. Eustatius wonen ongeveer 908 kinderen onder de 25 jaar.

⁶ Nationale ombudsman en Kinderombudsman (8 september 2020). Het maakt uit waar je wieg heeft gestaan.

⁷<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/07/08/voortgangsrapportage-ijkpunt-bestaanszekerheid-caribisch-nederland-2020>

⁸ Oberon (juni 2020). Evaluatie onderwijszorg Caribisch Nederland – Eindrapportage.

scholen.⁹ Zover is het nog niet en ook met de invoering van deze verbeteringen zullen er altijd kinderen zijn die niet 'passen' in het systeem zoals bedacht is. Voor hen zal maatwerk nodig blijven. Maatwerk dat niet altijd geleverd kan worden door de kleinschaligheid van de eilanden en de beperkingen in aantal docenten en de expertises die ze hebben. Daarnaast zien we een capaciteitstekort. Voor kinderen die halverwege een schooljaar instromen, is er regelmatig geen plek meer. Zij zitten thuis zonder onderwijs.

Waar de ontwikkeling van kinderen in het geding is, kan op de eilanden ook niet altijd hulp en ondersteuning aan de ouders worden geboden vanuit **jeugdhulp**. In de eerste plaats omdat de bedreigde ontwikkeling niet altijd in beeld is. In de tweede plaats omdat het aanbod van zorg niet altijd toereikend is. Sommige essentiële voorzieningen ontbreken en specifieke deskundigheid is niet altijd voor handen. Denk daarbij aan residentiële instellingen, pleegzorggezinnen of behandelingsplekken. Ook hebben jongeren in eerder onderzoek aangegeven behoefte te hebben aan een buddy of vertrouwenspersoon om problemen op een laagdrempelige manier mee te bespreken.¹⁰

Huiselijk geweld en kindermishandeling zijn op de eilanden niet ongewoon. Sinds 2017 is er een meldpunt voor huiselijk geweldsituaties, maar anoniem melden blijkt niet mogelijk te zijn. Omdat kindermishandeling (ook in Europees Nederland) vaak onzichtbaar blijft, is het belangrijk dat mensen hun zorgen anoniem kunnen delen. Specifiek gericht op geweld in het gezin heeft de Nederlands overheid ingezet op een wetswijziging ten aanzien van geweldloos opvoeden.¹¹ Met de wetswijziging wil de Nederlandse regering de situatie in Caribisch Nederland gelijk trekken met de situatie in Europees Nederland en de norm stellen dat er in de opvoeding en verzorging van kinderen geen plaats is voor geestelijk of lichamelijk geweld.

Uit gesprekken met professionals blijkt dat bovengenoemde zorgen zijn vergroot tijdens de **COVID-19-pandemie** en de lockdowns die daarmee samenhangen. In deze periode kwam de ontwikkeling van kinderen extra onder druk te staan, zeker in de gezinnen waar al armoede was of armoede kwam door het wegvallen van werk en inkomen. Onderwijs op afstand was in die gezinnen ook niet per se vanzelfsprekend. En zicht op de ontwikkeling van deze kinderen was er door de lockdowns soms nog minder. We hebben gezien dat instanties tijdens deze uitzonderlijke situatie over hun grenzen heen keken en dat de juiste hulp en ondersteuning op het vlak van armoede, onderwijs en jeugdhulp vaak toch nog op gang kwam. Dit zou de kinderen van de eilanden ook buiten de pandemie gegund zijn.

⁹ A. Slob (juli, 2020). Kamerbrief Onderwijszorg Caribisch Nederland.

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2020/07/03/kamerbrief-onderwijszorg-caribisch-nederland/kamerbrief-onderwijszorg-caribisch-nederland.pdf>

¹⁰ Nationale ombudsman en Kinderombudsman (8 september 2020). Het maakt uit waar je wieg heeft gestaan.

¹¹ R.W. Knops (oktober, 2020). Kamerbrief Sociaal Minimum en Kinderrechten; Memorie van Toelichting BW BES.

2.2 Onderzoeken van andere organisaties over het leven op de eilanden tijdens corona

Ook andere organisaties hebben het afgelopen jaar onderzoek gedaan naar de leefsituatie van kinderen op de BES-eilanden. Zo heeft Unicef onderzoek¹² gedaan naar wat kinderen op de drie eilanden belangrijk vinden voor de toekomst. Zij concluderen dat er negen thema's zijn die voor kinderen op de BES-eilanden belangrijk zijn. Het gaat dan onder andere om verbeteringen ten aanzien van het medisch centrum, betere reismogelijkheden tussen de eilanden, subsidies en ondersteuning voor sportactiviteiten voor jongeren en verbetering van de betrokkenheid van jongeren bij zaken die hen aangaan.

In 2019 heeft Unicef ook een nieuwe situatieanalyse gepubliceerd. Dit in opvolging van de situatieanalyse van 2013.¹³ Hieruit blijkt onder andere dat er nog steeds zorgen zijn over de bescherming van kinderen tegen kindermishandeling en huiselijk geweld, als ook over de passende behandeling van jongeren in detentie. Armoede blijft ook een zorgpunt, in het bijzonder rondom alleenstaande ouders.¹⁴ Tevens zijn er zorgen over de doorstroom in het onderwijs, specifiek daar waar het de doorstroom naar tertiair onderwijs betreft als ook de inzet van voorschoolse en vroegtijdige educatie. Unicef geeft in haar situatieanalyse ook aan dat de kwaliteit van de gezondheidszorg op de eilanden hoog is, maar dat er geen zicht is op de mentale en seksuele gezondheid van kinderen op de eilanden.

Naast Unicef heeft ook het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) het afgelopen jaar onderzoek gedaan, specifiek onder de groep leerlingen van het Voortgezet Onderwijs (VO) en het MBO. Het CBS-onderzoek richtte zich onder andere op de kwaliteit van leven, de ervaren veiligheid van kinderen en de gezondheid van kinderen. Vanwege de hoge non-respons op St. Eustatius, zijn uit dit onderzoek alleen gegevens van Bonaire en Saba bekend.¹⁵ Hieruit blijkt onder andere dat VO- en MBO-leerlingen op Bonaire en Saba relatief gelukkig zijn, met respectievelijk een gemiddeld cijfer van 7,7 en 7,1. Bonairiaanse jongeren voelen zich vooral onveilig op straat (14%), terwijl jongeren van Saba zich vooral onveilig voelen op school (11%). Minder dan de helft van de jongeren op Saba gaat met plezier naar school (49,1%; voor Bonaire is dit 52,3%). Ook geven de VO- en MBO-leerlingen op beide eilanden relatief vaak aan gepest te worden: 22,5% op Bonaire en 26% op Saba.¹⁶ Ter vergelijking: in Europees Nederland geeft zo'n 5% van de middelbare scholieren aan gepest te worden.¹⁷

¹² <https://www.unicef.nl/mynewworld>

¹³ Unicef (2019). Situation analysis children and adolescents in the Caribbean Netherlands: [unicef.nl/files/Sitan_BES_2019_ENG_%20corr%2029juni20.pdf](https://www.unicef.nl/files/Sitan_BES_2019_ENG_%20corr%2029juni20.pdf)

¹⁴ In 2021 onderzoekt de Kinderombudsman samen met de Nationale ombudsman de armoede- en opvoedingsproblematiek onder alleenstaande ouders en hun kinderen op de BES-eilanden.

¹⁵ <https://jeugdmonitor.cbs.nl/onderzoeksbeschrijvingen/Scholierenonderzoek>

¹⁶ <https://jmopendata.cbs.nl/#/JM/nl/navigatieScherm/thema?themaNr=20227>

¹⁷ <https://www.nji.nl/nl/Databank/Cijfers-over-Jeugd-en-Opvoeding/Cijfers-per-onderwerp/Gepest-worden#ch313913>

3. WAT HEBBEN WE GEDAAN?

Het doel van dit rapport is om te laten zien hoe de basisschoolkinderen, die in 2020 de vragenlijst hebben ingevuld, hun leven op Bonaire, Saba en St. Eustatius hebben ervaren. Het gaat hierbij om kinderen die zelf hebben aangegeven naar de basisschool te gaan. Oorspronkelijk hadden we de intentie om de vragenlijsten van jongeren die naar het voortgezet onderwijs gaan in de analyse te betrekken. Deze groep jongeren was echter te klein om een goede analyse over te maken.¹⁸ Bij deze keuze hebben we ook rekening gehouden met het onderzoek van het CBS, dat zich alleen heeft gericht op jongeren in het voortgezet onderwijs. Door in dit rapport voor de basisschoolkinderen te kiezen, zijn beide onderzoeken aanvullend op elkaar.

In dit hoofdstuk beschrijven we de onderzoeksvragen waar we met dit onderzoek antwoord op willen geven. We geven verder aan hoe we het onderzoek hebben opgezet en welke verschillende analyses we gedaan hebben.

3.1 Onderzoeksvragen

In dit rapport staat de volgende onderzoeksvraag centraal:

Hoe ervaren basisschoolkinderen op Bonaire, Saba en St. Eustatius hun leven, wat is de invloed van de coronamaatregelen op hun leven en wat vinden zij belangrijk voor de toekomst?

Deze onderzoeksvraag is opgedeeld in verschillende deelvragen:

- Wat is de ervaren kwaliteit van leven van basisschoolkinderen op Bonaire, Saba en St. Eustatius?
- Hoe hebben de coronamaatregelen het leven beïnvloed van basisschoolkinderen op Bonaire, Saba en St. Eustatius?
- Wat is volgens basisschoolkinderen op Bonaire, Saba en St. Eustatius belangrijk voor de toekomst?

3.2 Vragenlijst

De vragenlijst die op Bonaire, Saba en St. Eustatius is uitgezet, is dezelfde vragenlijst die in 2020 onder kinderen in Europees Nederland is uitgezet.¹⁹ De vragenlijst was beschikbaar in drie talen; Nederlands, Papiamentu en Engels.

In de vragenlijst is een aantal demografische gegevens uitgevraagd, persoonlijke omstandigheden, problemen die kinderen zelf ervaren en andere problemen die er in hun leven spelen. Ook zijn er 14 vragen over de kwaliteit van hun leven in de vragenlijst

¹⁸ In totaal hebben 132 kinderen en jongeren de vragenlijst ingevuld. Hiervan gingen 37 jongeren naar het voortgezet onderwijs.

¹⁹ De Kinderombudsman (november 2020). Als je het ons vraagt – Thuis in 2020.

opgenomen. Deze kwaliteit van leven wordt bepaald door 14 omgevingsvoorwaarden.²⁰ De kwaliteit van de omgevingsvoorwaarden hangt samen met het welzijn van kinderen. In het algemeen is het zo dat hoe hoger de kwaliteit van deze 14 omgevingsvoorwaarden is, hoe beter het welzijn en ontwikkelingsperspectief van het kind.²¹

Ook wordt er in de vragenlijst aan kinderen gevraagd om een cijfer aan hun leven te geven. En kunnen zij bij verschillende vragen vertellen wat er goed gaat in hun leven, wat er moeilijk is in hun leven en beter kan en wat zij zouden doen als ze Kinderombudsman of -vrouw waren. De vragenlijst wordt anoniem ingevuld. Dit betekent dat er niet naar namen of persoonsgegevens is gevraagd. Een voorbeeld van de Nederlandse vragenlijst die we gebruikt hebben staat in bijlage 1.

Kwetsbare kinderen

Kinderen kunnen in de vragenlijst aangeven met welke problemen ze in hun leven te maken hebben. We spreken van kinderen met problemen als zij in de vragenlijst hebben aangegeven dat ze kwetsbaarheden hebben in hun persoonlijke ontwikkeling en/of dat ze kwetsbaarheden hebben op de plaats waar ze opgroeien. Het gaat dan bij kinderen zelf om jeugdhulp of op een wachtlijst staan voor jeugdhulp, psychische problemen, een lichamelijke aandoening, gevlucht zijn naar Nederland, speciaal onderwijs volgen of een keer aangehouden zijn door de politie. Bij kwetsbaarheden in de thuissituatie gaat het om armoede, een complexe scheiding, ruzie thuis, een zieke of verslaafde ouder of een ouder die overleden is.

Verspreiden van de vragenlijst

Tussen 6 mei en 20 december 2020 heeft de online vragenlijst opengestaan op onze website. We hebben op verschillende manieren aandacht gevraagd voor de vragenlijst. Bijvoorbeeld via Facebook. Ook hebben we kinderen proberen te bereiken door scholen aan te schrijven en heeft de Kinderombudsvrouw in verschillende radio-interviews op de eilanden aandacht voor de vragenlijst gevraagd.

3.3 Werkbezoeken

Een Kinderrechtentour gaat normaal gepaard met het organiseren van werkbezoeken aan verschillende groepen kinderen op de eilanden. Door de verschillende coronamaatregelen, zowel op de eilanden als in Europees Nederland, is het uiteindelijk

²⁰ De voorwaarden voor een goede ontwikkeling zijn adequate verzorging (1), veiligheid (2), liefde en aandacht van ouders (3), structuur, regels en ondersteuning (4), goed voorbeeld gedrag van ouders (5), interesse van ouders (6) stabiliteit en continuïteit in de opvoeding en verzorging (7), veiligheid in de buurt (8), respect (9), een sociaal netwerk van andere volwassenen (10), school en vrije tijdsbesteding (11), contact met leeftijdgenoten en vrienden (12), goed voorbeeldgedrag van andere volwassenen (13), zekerheid en continuïteit in de leefomstandigheden (14).

²¹ M. Kalverboer & E. Zijlstra (2006). Het belang van het kind in het Nederlands recht, Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief. Uitgeverij SWP: Amsterdam.

niet gelukt om deze te organiseren. Wel hebben we online werkbezoeken georganiseerd waarbij we tweemaal kinderen hebben gesproken.

3.4 Analyse van de antwoorden²²

In dit rapport staan basisschoolkinderen op Bonaire, Saba en St. Eustatius centraal. We hebben de antwoorden van de kinderen per eiland geanalyseerd om zo een beeld te kunnen schetsen van elk afzonderlijk eiland. Ook hebben we gekeken naar de ervaringen van de kinderen op de drie eilanden samen. Zo proberen we eenzelfde beeld te schetsen van het Caribische deel van Nederland, net zoals we dit hebben gedaan in Europees Nederland.

Uitgevoerde analyses

Door middel van beschrijvende statistiek, een kwalitatieve analyse van de open vragen en een aantal statistische toetsen zijn de antwoorden voor de verschillende eilanden op de vragenlijst geanalyseerd.

Bij de analyse van de gesloten vragen hebben we de gemiddelde scores van de basisschoolkinderen op de verschillende eilanden met elkaar vergeleken. We betrekken in de analyse de achtergrondkenmerken van de kinderen en jongeren, de problemen die zij ervaren, het cijfer voor hun leven en de vragen over de kwaliteit van hun leven (de 14 omgevingsvoorwaarden).

Daarnaast hebben we de specifieke coronavragen, de open vragen over wat er goed gaat in hun leven en wat er beter kan en de vraag over wat het kind zou doen als hij of zij Kinderombudsman of -vrouw was, geanalyseerd. Bij de beschrijving van de resultaten bespreken we de thema's, die kinderen het vaakst genoemd hebben.

²² We geven hier een beknopt overzicht van de analyses. Voor meer informatie over de analyse en gebruikte statistische toetsen kan contact worden opgenomen met de onderzoekers.

ALGEMEEN OVERZICHT

Nederland

BES-eilanden

Saba
St. Eustatius

Bonaire

Bonaire

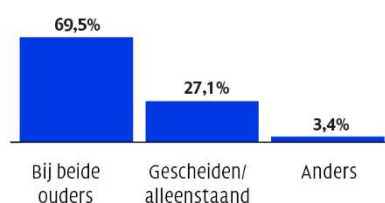
Aantal kinderen: **59**

Geslacht:

27	28	4
Jongen	Meisje	Geen van beide

Leeftijd: **21** | **38**
8-10 jaar | 11-13 jaar

Gezinssituatie:

Saba

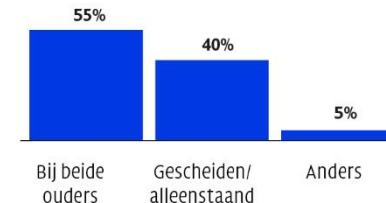
Aantal kinderen: **20**

Geslacht:

9	11	0
Jongen	Meisje	Geen van beide

Leeftijd: **17** | **3**
8-10 jaar | 11-14 jaar

Gezinssituatie:

St. Eustatius

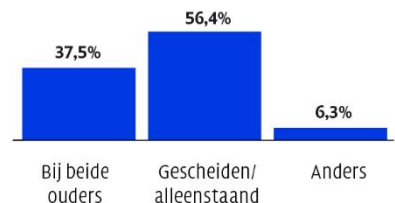
Aantal kinderen: **16**

Geslacht:

8	8	0
Jongen	Meisje	Geen van beide

Leeftijd: **2** | **14**
10 jaar | 11-12 jaar

Gezinssituatie:

4. DOOR WIE IS DE VRAGENLIJST INGEVULD?

In totaal hebben 95 basisschoolleerlingen de vragenlijst ingevuld tot en met de vraag wat zij zouden doen als ze Kinderombudsman zouden zijn. Hiervan wonen 59 kinderen op Bonaire (62,1%), 20 kinderen op Saba (21%) en 16 kinderen op St. Eustatius (16,8%).

4.1 Jonge kinderen

De gemiddelde leeftijd van deze 95 kinderen is 10,4 jaar. Op de afzonderlijke eilanden is de gemiddelde leeftijd 10,7 jaar voor Bonaire, 9,7 jaar voor Saba en 10,9 jaar voor St. Eustatius. Voor Saba geldt dat het gros van de respondenten tot de jongste leeftijdsgroep behoort (8-10 jaar, n=17; 85%). Voor de andere twee eilanden is het gros van de kinderen wat ouder (11 tot 13 jaar).

4.2 Ongeveer evenveel meisjes als jongens

Van de gehele groep kinderen die de vragenlijst heeft ingevuld, heeft 49,5% aangegeven een meisje te zijn (n=47), 46,3% een jongen te zijn (n=44) en heeft 4,2% aangegeven 'anders' te zijn (n=4). Dit is ongeveer gelijk verdeeld over de eilanden: op Bonaire geeft 47,5% aan een meisje te zijn, 45,8% een jongen te zijn en 6,7% 'anders' te zijn. Op Saba geeft 55% aan een meisje te zijn en 45% een jongen te zijn en op St. Eustatius is dit 50% voor beide groepen. Op Saba en St. Eustatius geeft geen van de kinderen aan 'anders' te zijn.

4.3 De meeste kinderen wonen bij hun beide ouders

De meeste kinderen die de vragenlijst hebben ingevuld, wonen bij hun beide ouders (n=58; 61%), gevolgd door kinderen die alleen opgroeien bij hun moeder (n=21; 22,1%). Over het algemeen zien we een gelijksoortig beeld terug bij de individuele eilanden. Opvallend is het relatief hoge percentage één-oudergezinnen op St. Eustatius, waar de meeste kinderen opgroeien bij één van de ouders (al dan niet met partner) of in een vorm van co-ouderschap.

Bij wie woon je de meeste dagen van de week?	Eilanden samen	Bonaire	Saba	St. Eustatius
	Aantal & percentage	Aantal & percentage	Aantal & percentage	Aantal & percentage
Anders, namelijk:	2 (2,1%)	2 (3,4%)	-	-
Bij mijn beide ouders samen	58 (61%)	41 (69,5%)	11 (55%)	6 (37,5%)
Alleen bij mijn vader	1 (1%)	1 (1,7%)	-	-
Alleen bij mijn moeder	21 (22,1%)	10 (16,9%)	5 (25%)	6 (37,5%)
Bij mijn vader en zijn partner	1 (1%)	-	-	1 (6,3%)
Bij mijn moeder en haar partner	3 (3,2%)	1 (1,7%)	1 (5%)	1 (6,3%)
Ongeveer de helft van de tijd bij mijn ene ouder en de helft van de tijd bij mijn andere ouder (co-ouderschap)	7 (7,4%)	4 (6,8%)	2 (10%)	1 (6,3%)
Bij mijn pleeggezin	1 (1%)	-	-	1 (6,3%)
In een instelling	1 (1%)	-	1 (5%)	-
<i>Totaal</i>	<i>95 (100%)</i>	<i>59 (100%)</i>	<i>20 (100%)</i>	<i>16 (100%)</i>

Tabel 1: Overzicht van de woonsituaties van kinderen, in aantallen en percentages

4.4 Met de meeste kinderen gaat het goed, armoede is het meest genoemde probleem

In de vragenlijst konden kinderen aangeven of er sprake was van een of meerdere problemen in de thuissituatie (bijvoorbeeld armoede en/of geweld thuis). Ook konden ze aangeven of zij zelf problemen ervoeren in hun ontwikkeling (bijvoorbeeld een lichamelijke ziekte of aandoening hebben en/of jeugdhulp ontvangen).

Zoals uit tabel 2 blijkt, groeien de meeste kinderen die de vragenlijst hebben ingevuld op zonder kwetsbaarheden in de thuissituatie of in hun eigen ontwikkeling. Van de kinderen op de drie eilanden samen geeft 67,3% (n=64) aan geen kwetsbaarheden in de thuissituatie te hebben en 79% geeft aan geen eigen kwetsbaarheden te hebben (n=75). In beide gevallen scoort Bonaire hierbij boven het gemiddelde. Hoewel de aantallen klein zijn, zien we op Saba een wat zorgelijker beeld, waarbij minder dan de helft van de kinderen (n=9, 45%) geen problemen in de thuissituatie heeft. Armoede en een complexe scheiding van ouders lijken de grootste problemen te zijn die er voor deze kinderen spelen. Omdat kinderen meer dan één kwetsbaarheid kunnen ervaren, geven we in deze tabellen geen totalen weer.

Heb je thuis te maken met een van deze punten?	Eilanden samen	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
	Aantal & percentage	Aantal & percentage	Aantal & percentage	Aantal & percentage
Weinig geld	14 (14,7%)	6 (10,2%)	5 (25%)	3 (18,8%)
Ruzie thuis	5 (5,3%)	4 (6,8%)	1 (5%)	-
Gescheiden ouders die niet normaal met elkaar omgaan	10 (10,5%)	5 (8,5%)	4 (20%)	1 (6,3%)
Een ouder is overleden	1 (1%)	1 (1,7%)	-	-
Een lichamelijk ziekte van ouder(s)	5 (5,3%)	3 (5,1%)	1 (5%)	1 (6,3%)
Verslaafd of een psychische ziekte van ouder(s)	1 (1%)	-	1 (5%)	-
Geen van bovengenoemde punten geldt voor mij	64 (67,3%)	44 (74,6%)	9 (45%)	11 (68,8%)

Tabel 2: Overzicht van de ervaren kwetsbaarheden in de thuissituatie, in aantallen en percentages

Heb je zelf te maken met een van deze punten?	De drie eilanden samen	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
	Aantal & percentage	Aantal & percentage	Aantal & percentage	Aantal & percentage
Een lichamelijke ziekte of aandoening	6 (6,3%)	2 (3,4%)	-	4 (25%)
Psychische problemen	2 (2,1%)	2 (3,4%)	-	-
Aangehouden door de politie	1 (1%)	-	1 (5%)	-
Gevlucht naar CN	4 (4,2%)	-	3 (15%)	1 (6,3%)
Jeugdhulp	-	-	-	-
Op wachtlijst voor jeugdhulp	2 (2,1%)	2 (3,4%)	-	-
Speciaal onderwijs	4 (4,21%)	3 (5,1%)	1 (5%)	-
Alleenstaand een kind opvoeden	1 (1%)	-	1 (5%)	-
Geen van bovengenoemde punten geldt voor mij	75 (78,9%)	50 (84,7%)	14 (70%)	11 (68,8%)

Tabel 3: Overzicht van de ervaren kwetsbaarheden bij kinderen zelf, in aantallen en percentages

KWALITEIT VAN LEVEN

Nederland

BES-eilanden

Saba
St. Eustatius

Bonaire

Bonaire

Gemiddeld rapportcijfer:

8,8

Omgevingsvoorwaarde
hoogst gescoord:

Verzorging van ouders

Omgevingsvoorwaarde
laagst gescoord:

Veiligheid thuis

Saba

Gemiddeld rapportcijfer:

8,8

Omgevingsvoorwaarde
hoogst gescoord:

School & vrije tijd

Omgevingsvoorwaarde
laagst gescoord:

Hulp van andere volwassenen

St. Eustatius

Gemiddeld rapportcijfer:

9,1

Omgevingsvoorwaarde
hoogst gescoord:

Veiligheid thuis

Omgevingsvoorwaarde
laagst gescoord:

Respect

5. WAT IS DE KWALITEIT VAN LEVEN OP BONAIRE, SABA EN ST. EUSTATIUS?

Hoe ervaren kinderen hun leven in 2020 op Bonaire, Saba en St. Eustatius? Deze vraag staat centraal in dit hoofdstuk. We beschrijven hier wat de kinderen die de vragenlijst hebben ingevuld ons verteld hebben over hun kwaliteit van leven. In dit hoofdstuk schetsen we eerst een algemeen beeld van de drie eilanden gezamenlijk om vervolgens de drie eilanden individueel nader te bespreken.

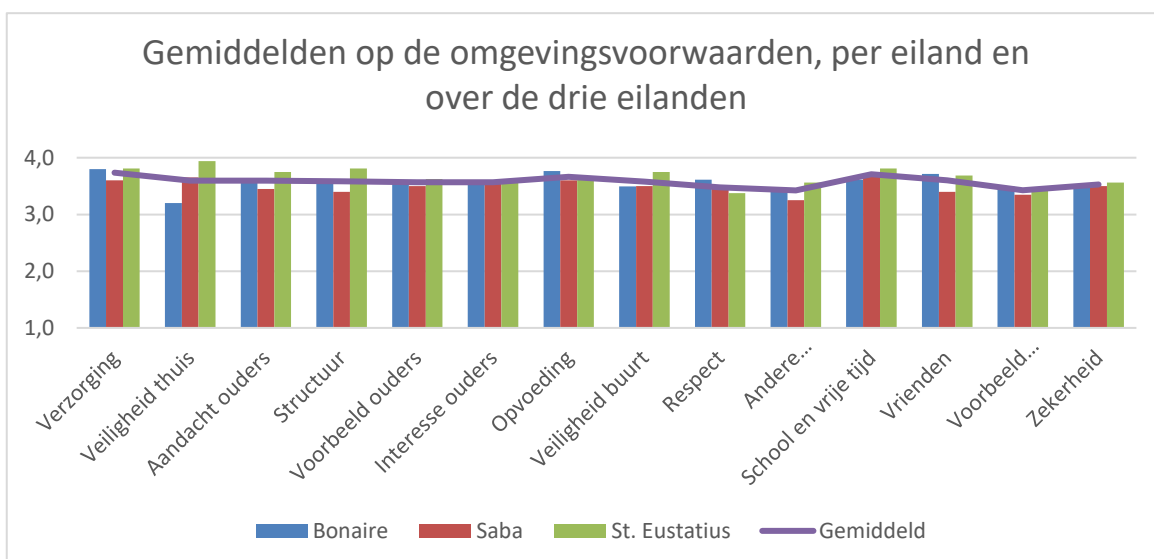
5.1 Hoe ervaren kinderen in het algemeen hun kwaliteit van leven op Bonaire, Saba en St. Eustatius?

Cijfer voor het leven

Gemiddeld genomen geven kinderen een 8,9 als cijfer aan hun leven. St. Eustatius steekt hier bovenuit met een gemiddeld cijfer van 9,1. De overige twee eilanden zijn vergelijkbaar met het gemiddelde, beiden een gemiddelde van 8,8. Dit zijn geen grote verschillen en de resultaten duiden erop dat de kinderen van de verschillende eilanden vergelijkbaar tevreden zijn over hun leven.

Kwaliteit van de leefomgeving

Over het algemeen zijn de kinderen positief over de kwaliteit van hun leefomgeving. Zij konden bij de verschillende omgevingsvoorwaarden een score van 1 t/m 4 geven, waarbij 1 onvoldoende is, 2 matig, 3 voldoende en 4 goed. De 14 omgevingsvoorwaarden scoren op alle drie de eilanden tussen de voldoende en goed. De score die het laagst uitvalt is op de voorwaarde 'veiligheid thuis' in Bonaire (zie grafiek 1). St. Eustatius geeft juist de hoogste score aan diezelfde omgevingsvoorwaarde.

Grafiek 1: Kwaliteit van leven en de 14 voorwaarden voor ontwikkeling, gemiddelden per eiland en over de drie eilanden samen

5.2 Welk rapportcijfer geven kinderen hun leven op Bonaire, Saba en St. Eustatius?

Bonaire

De 59 kinderen op Bonaire geven hun leven gemiddeld het cijfer 8,8. Dit cijfer komt samen met Saba het meest overeen met het gemiddelde cijfer over de drie eilanden. Twee kinderen waarderen hun leven met een onvoldoende. Eén kind geeft als cijfer een 2,0 en een ander kind geeft een 4,0 aan als cijfer.

Saba

De 20 kinderen op Saba geven hun leven gemiddeld het cijfer 8,8. Dit cijfer komt samen met Bonaire het meeste overeen met het gemiddelde cijfer over de drie BES-eilanden. In de vragenlijst zijn geen kinderen die hun leven een onvoldoende geven. Het laagst gemeten cijfer dat een kind aan zijn of haar leven geeft, is een 6,0.

St. Eustatius

De 16 kinderen op St. Eustatius geven hun leven gemiddeld het cijfer 9,1. Zoals eerder beschreven scoort St. Eustatius het hoogst met dit gemiddelde. Er zijn geen kinderen die hun leven een onvoldoende geven. Het laagst gemeten cijfer die een kind aan zijn of haar leven geeft, is een 7,0.

5.3 Hoe ervaren kinderen hun kwaliteit van de leefomgeving op Bonaire, Saba en St. Eustatius?

Bonaire

Kinderen op Bonaire geven de laagste score aan de omgevingsvoorwaarde 'veiligheid thuis', namelijk een 3,2. Als aanvulling op de vraag geeft een kind (11 jaar) aan; *'Mijn broer en moeder vechten vaak. Mijn broer heeft me moeder vaak uitgescholden.'* Het hoogste cijfer geven de kinderen op Bonaire aan de omgevingsvoorwaarden 'verzorging', namelijk een 3,8. Beide scores liggen tussen een voldoende en goed.

Saba

Bij kinderen op Saba scoort de omgevingsvoorwaarde 'andere volwassenen bij wie je terecht kunt' het laagst met een gemiddelde van 3,3. Met een gemiddelde van 3,7 scoort Saba het hoogst op de omgevingsvoorwaarde 'school en vrije tijd'. Zo vertelt een kind van 10 jaar hierover; *'I like school and my friends. When I can't do my homework, my family and siblings help me (...).'*

St. Eustatius

Naast de hoge scores op de omgevingsvoorwaarden 'structuur', 'school en vrije tijd' en 'verzorging' met een gemiddelde van 3,8, scoort de omgevingsvoorwaarde 'veiligheid thuis' het hoogst met de score 3,9. Aan de omgevingsvoorwaarden 'respect' en 'voorbeeld omgeving' wordt de laagste score gegeven, namelijk een 3,4. Een kind van 10 jaar vertelt in aanvulling op de omgevingsvoorwaarde 'respect': *'I get no respect from my parents.'*

5.4 Kort samengevat

Gemiddeld genomen zijn de 95 kinderen die de vragenlijst hebben ingevuld op Bonaire, Saba en St. Eustatius heel positief over de kwaliteit van hun leefomgeving. Ze beoordelen de 14 omgevingsvoorwaarden allemaal met voldoende of goed. Er zijn een paar kinderen die hun leven een onvoldoende geven en kinderen die een omgevingsvoorwaarde met een onvoldoende of matig hebben beoordeeld. Gemiddeld genomen geven de kinderen op Bonaire, Saba en St. Eustatius hun leven een 8,9 als rapportcijfer. In bijlage 2 is een overzicht van de gemiddelde omgevingsvoorwaarden van de eilanden opgenomen.

IMPACT CORONA

Nederland

BES-eilanden

WAT WAREN DE BELANGRIJKSTE VERANDERINGEN TIJDENS DE LOCKDOWN?

Bonaire

1. Ik had meer tijd om te spelen
2. Ik miste mijn vrienden
3. Mijn ouders konden mij goed helpen met schoolwerk
4. Ik had leuk online contact met vrienden
5. Mijn ouders hadden meer aandacht voor me

Saba

1. Ik had meer tijd om te spelen
2. Mijn ouders konden mij goed helpen met schoolwerk
3. Ik had leuk online contact met vrienden
4. Mijn ouders hadden meer aandacht voor me
5. Ik miste mijn vrienden

St. Eustatius

1. Mijn ouders konden mij goed helpen met schoolwerk
2. Ik had meer tijd om te spelen
3. Ik had leuk online contact met vrienden
4. Ik miste mijn vrienden
5. Mijn ouders hadden meer aandacht voor me

6. WAT ZIJN DE ERVARINGEN VAN KINDEREN OP BONAIRE, SABA EN ST. EUSTATIUS TIJDENS CORONA?

Net als in Europees Nederland hebben we in de vragenlijst voor Caribisch Nederland twee specifieke vragen opgenomen over de situatie die door corona is ontstaan. Een gesloten vraag waarbij kinderen aan konden geven met welke verschillende situaties zij te maken hebben (zie tabel 5). En een open vraag waar ze aanvullende informatie konden geven. In dit hoofdstuk bespreken we de antwoorden van kinderen en jongeren op deze vragen.

6.1 Belangrijkste veranderingen in het leven van kinderen op Bonaire, Saba en St. Eustatius tijdens de coronamaatregelen

Ook op Bonaire, Saba en St. Eustatius zijn er in 2020 verschillende coronamaatregelen van kracht geweest, waaronder het tijdelijk sluiten van scholen, zoveel mogelijk thuiswerken, het sluiten van of beperken van het aantal mensen in winkels en horeca en het beperken van de reismogelijkheden van en naar het eiland. Over het algemeen zien we hetzelfde beeld op de drie eilanden. Zo benoemen kinderen op alle eilanden positieve kanten van de coronamaatregelen, bijvoorbeeld dat ze meer tijd hadden om leuke dingen te doen, dat hun ouders goed konden helpen bij het maken van hun schoolwerk en dat ze meer aandacht hadden van hun ouders. Ondanks het leuke contact dat kinderen online hadden met hun vrienden, misten ze tijdens de verschillende maatregelen vooral het *fysieke* contact met hun vrienden; elkaar ontmoeten en elkaar zien. Over het volgen van online onderwijs vertelt ongeveer een kwart van de kinderen op Bonaire en een derde van de kinderen op Saba dat ze in die periode minder hebben geleerd dan op school. Op St. Eustatius benoemt slechts één kind dit. En alleen op Bonaire hebben twee kinderen aangegeven dat ze hun schoolwerk in die periode niet konden maken. Tot slot zijn er enkele kinderen op Bonaire en is er een enkeling op Saba en St. Eustatius die hebben aangegeven dat er thuis meer ruzie was dan voor de coronamaatregelen.

6.2 Ervaringen van kinderen op Bonaire, Saba en St. Eustatius tijdens coronamaatregelen toegelicht

Bij de open vraag of ze meer willen vertellen over hun ervaringen tijdens de coronamaatregelen hebben alleen kinderen op Bonaire (n=8) en Saba (n=1) antwoord gegeven. Op Bonaire benoemen kinderen de impact van corona op het gezinsleven (missen van ouders en familie), maar ook het feit dat ze meer tijd hebben om leuke dingen te doen. Een meisje (11 jaar) op Bonaire vertelt bijvoorbeeld: *'Ik mis heel veel. Mijn broer, deze grote vakantie zouden we hem na twee jaren zien'*. Een jongen (10 jaar) op Saba vindt dat de online mogelijkheden verbeterd moeten worden, zowel in het onderwijs als om in contact te blijven met vrienden en klasgenoten. Het liefst was hij weer naar school gegaan: *'I missed school. I wanted to go back to school soon'*.

Belangrijkste veranderingen in jouw leven door corona?	Bonaire (n=59)	Saba (n=20)	St. Eustatius (n=16)	De drie eilanden samen (n=95)
	Aantal & percentage	Aantal & percentage	Aantal & percentage	Aantal & percentage
Meer aandacht ouders	16 (27%)	7 (35%)	4 (25%)	27 (28%)
Ouders konden goed helpen bij schoolwerk	29 (49%)	10 (50%)	7 (44%)	46 (48%)
Meer tijd om leuke dingen te doen	32 (54%)	10 (50%)	6 (38%)	48 (51%)
Leuk online contact met vrienden	24 (41%)	8 (40%)	5 (31%)	37 (39%)
Leer minder thuis, dan op school	15 (25%)	6 (30%)	1 (6%)	22 (23%)
Kon schoolwerk niet maken	2 (3%)	-	-	2 (2%)
Meer ruzie thuis	5 (9%)	1 (5%)	1 (6%)	7 (7%)
Miste mijn vrienden	31 (53%)	7 (35%)	5 (31%)	43 (45%)

Tabel 5: Belangrijkste veranderingen volgens kinderen en jongeren op de drie eilanden tijdens de coronamaatregelen, in aantallen en percentages

6.3 Kort samengevat

De kinderen op Bonaire, Saba en St. Eustatius die gereageerd hebben, geven aan de coronatijd over het algemeen goed te zijn doorgekomen. Ze hebben zowel positieve als negatieve ervaringen. Positieve aspecten die ze benoemen, hebben te maken met de beschikbaarheid van hun ouders. Meer contact en steun bij hun huiswerk. Verder zijn er leuke online contacten met vrienden. Maar er zijn ook kinderen die meer ruzies thuis ervaren en veel kinderen leren minder dan op school. Het grootste gemis tijdens de coronamaatregelen is echter het contact met vrienden.

DE TOEKOMST

Nederland

BES-eilanden

WAT ZOU JE DOEN ALS JE KINDEROMBUDSMAN/-VROUW ZOU ZIJN?

Bonaire

1. Meer leuke activiteiten om te doen
2. Armoede stoppen
3. Mishandeling stoppen

Saba

1. Armoede stoppen
2. Meer leuke activiteiten om te doen
3. Weet ik niet

St. Eustatius

1. Overige
2. Armoede stoppen
3. Goed onderwijs

7. WELKE WENSEN HEBBEN KINDEREN OP BONAIRE, SABA EN ST. EUSTATIUS VOOR DE TOEKOMST?

De drie open vragen die in de vragenlijst zijn opgenomen ("Wat gaat er goed?", "Wat kan er beter?" en "Wat zou jij doen als je Kinderombudsman of-vrouw zou zijn?") geven weer waar kinderen tevreden over zijn in hun leven en wat ze graag anders zouden willen zien. De antwoorden op deze open vragen worden in dit hoofdstuk behandeld. Niet alle kinderen hebben deze vragen beantwoord. We behandelen hier de top 3 van genoemde onderwerpen. De volledige overzichten zijn terug te vinden in bijlage 2.

7.1 Wat gaat er goed?

De kinderen op Caribisch Nederland die de vragenlijst hebben ingevuld zijn vooral tevreden over de relaties die ze hebben met anderen. Dit zijn op zowel Bonaire, Saba als St. Eustatius de meest genoemde onderwerpen. Dit betreft zowel de relaties in de thuissituatie als de relaties met vrienden. Ook huisdieren zijn voor kinderen belangrijk. Zo geeft een meisje (11 jaar) op Bonaire aan: *Ik heb hele lieve ouders en bijna allemaal leuke vrienden en mijn zus is ook leuk en ik heb 2 eigen kippen!!* Een negenjarig meisje op Saba zegt: *'My pets and my friends and my cousins'*. Daarnaast zijn de kinderen op Bonaire vooral tevreden over hun sport- en vrije tijd activiteiten, terwijl de kinderen op St. Eustatius vooral tevreden zijn over school. Van dit eiland beschrijft een meisje (11 jaar) het als volgt: *School where I can talk and play with my friends* 😊

<i>Wat gaat er goed in jouw leven?</i>	Bonaire	Saba	St. Eustatius
1	Relaties thuis (n=24, 40,7%)	Relaties thuis (n=7, 35%)	Relaties vrienden (n=5, 31,3%)
2	Relaties vrienden (n=13, 22%)	Geluk in algemene zin (n=3, 15%)	Relaties thuis (n=4, 25%)
3	Sport/vrije tijd (n=13, 22%)	Ik weet het niet (n=3, 15%)	School (n=3, 18,8%)

Tabel 6: Top 3 van thema's die goed gaan in het leven van kinderen, per eiland en in aantallen en percentages

7.2 Wat kan er beter?

In hoofdstuk 4 bleek al dat de kinderen op de drie Caribische eilanden die de vragenlijst hebben ingevuld erg tevreden zijn over hun leven. Dat blijkt ook uit hun antwoorden op de vraag wat er beter zou kunnen in hun leven. Een relatief groot gedeelte van de kinderen geeft aan het niet te weten of noemen iets heel specifiek (bijvoorbeeld dat hun huisdier dood of ziek is). Daarnaast wordt op alle drie de eilanden genoemd dat school beter zou kunnen, alhoewel hierbij niet altijd wordt aangegeven wát er precies beter kan op school. In sommige gevallen gaat het om concentratie en huiswerk, anderen refereren aan onderlinge relaties en sfeer. Zo geeft een jongen (10 jaar) van Saba in de vragenlijst aan: *'a school where children do not hit each other'*. Een dertienjarig meisje op Saba vertelt over school: *'My classmates make me feel unsafe. I'm constantly criticized for my beliefs (...). Teachers criticizing my beliefs'*.

Opvallend is dat alleen op Bonaire kinderen aangeven dat de veiligheid thuis beter zou moeten. Het gaat dan vooral om aandacht van ouders, ouders die onderling ruzie hebben of – in de beleving van kinderen – te strenge ouders. Bonaire is het enige eiland waarbij dit onderwerp zo duidelijk naar voren komt. Een meisje (10 jaar) van dit eiland beschrijft het als: *'Mijn moeder geeft mij altijd de schuld maar ik heb toch niks gedaan.. en dat vind ik vervelend.'* En een elfjarig meisje op Bonaire vertelt: *'Nou, mijn ouders hebben best wel vaak ruzie en dat vindt ik niet zo leuk'*. Op St. Eustatius wordt het onderwerp helemaal niet genoemd en op Saba door slechts twee kinderen (ondanks dat zij over het algemeen meer kwetsbaarheden thuis ervaren dan de kinderen op de andere eilanden – zie hoofdstuk 3).

Wat kan er beter in jouw leven?	Bonaire	Saba	St. Eustatius
1	Overige (n=17, 28,8%)	Overige (n=7, 35%)	Overige (n=5, 31,3%)
2	Veiligheid thuis (n=8, 13,6%)	School (n=5, 40%)	School (n=3, 18,8%)
3	School (n=6, 10,2%)	Ik weet het niet (n=3, 15%)	Ik weet het niet (n=2, 12,5%)

Tabel 7: Top 3 van de thema's die beter zouden kunnen, per eiland en in aantallen en percentages

7.3 Wat zou je doen als je Kinderombudsman/-vrouw zou zijn?

Hoewel het merendeel van de kinderen die de vragenlijst heeft ingevuld, aangeeft thuis niet te maken te hebben met armoede, is dit wel een onderwerp dat de kinderen op alle drie de eilanden aan zouden pakken als zij Kinderombudsman of -vrouw zouden zijn. Ongeveer één op de vijf kinderen heeft dat aangegeven. Een meisje (11 jaar) van St. Eustatius zegt bijvoorbeeld: *'I would like to change that people who are poor and homeless gets some money and food.'*

Maar ook veel andere opmerkingen van kinderen gaan hierover: *'Niet meer pesten en meer geld geven voor de kinderen, zodat zij kleren kunnen kopen en meer aandacht geven aan kinderen (...)' (Jongen, 12 jaar, Bonaire)*

'Als ze geen eten op school hebben, krijgen ze free eten' (Meisje, 11 jaar, Bonaire)

'Give them money when they need it' (Meisje, 9 jaar, Saba)

'Help the children who don't have any money, help my parents' (Jongen, 11 jaar, Sint Eustatius)

Op Bonaire en Saba zijn "leuke activiteiten" ook een onderwerp dat kinderen op zouden pakken als Kinderombudsman of -vrouw. Zo vertelt een meisje (11 jaar) van Bonaire:

'Meer sportcomplexen zodat we kunnen sporten zoals in Nederland, een zwembad mis ik.' En een achtjarig meisje op Bonaire zegt: *'Meer activiteiten op schoolvrije dagen'*.²³

In het verlengde van de antwoorden op de vraag wat er beter kan in hun leven, zien we dat ook vrijwel alleen de Bonairiaanse kinderen aangeven dat zij als Kinderombudsman/-vrouw mishandeling zouden willen stoppen. Zo zegt een meisje (11 jaar) van Bonaire: *'Dat ouders hun kinderen niet mogen slaan.'* En een ander elfjarig meisje van Bonaire vertelt: *'Ik zou veranderen dat kinderen niet meer worden mishandeld'*

Uit enkele van de opmerkingen blijkt dat agressie/geweld zich niet beperkt tot de thuissituatie. Zo blijkt uit enkele van de voorgaande quotes over school dat de kinderen zich ook zorgen maken over pesten en agressief gedrag tussen kinderen onderling. Een jongen op Bonaire vat het samen als hij zegt: *'Geen gepest, geen racisme, geen kindermishandeling'* (Jongen, 10 jaar, Bonaire). En een tienjarige jongen van Saba vertelt hierover: *'That my friends from school don't fight so much and that we children have more parks to play with.'*

Hoewel het onderwerp 'school' op alle drie de eilanden in de top 3 staat bij de vraag 'wat kan er beter in jouw leven?', is dit onderwerp alleen genoemd door de kinderen op St. Eustatius bij de vraag wat zij zouden doen als Kinderombudsman of -vrouw. Een meisje (11 jaar) van dit eiland zegt hierover: *'That everyone can have a free education.'*

Wat zou je doen als je Kinderombudsman/-vrouw zou zijn?	Bonaire (n=59)	Saba (n=20)	St. Eustatius (n=16)
1	Meer leuke activiteiten (n=12, 20,3%)	Armoede stoppen (n=5, 25%)	Overige (n=5, 31,3%)
2	Armoede stoppen (n=10, 16,9%)	Meer leuke activiteiten (n=5, 25%)	Armoede stoppen (n=4, 25%)
3	Mishandeling stoppen (n=7, 11,9%)	Ik weet het niet (n=4, 20%)	Goed onderwijs (n=2, 12,5%)

Tabel 8: Top 3 van de onderwerpen die kinderen op zouden pakken als Kinderombudsman of -vrouw, per eiland en in aantallen en percentages

7.4 Kort samengevat

De antwoorden van de kinderen op Bonaire, Saba en St. Eustatius op de open vragen onderschrijven dat ze vinden dat het goed met ze gaat. Toch geven kinderen ook aan dat er aandachtspunten in hun leven zijn. Sociale relaties zijn belangrijk en gaan over het algemeen goed, maar school zou beter kunnen en armoede zou aangepakt moeten worden. Wat vooral opvalt is dat specifiek de kinderen van Bonaire aangeven dat de veiligheid thuis beter zou moeten en dat mishandeling moet stoppen: ondanks dat veel kinderen aangeven dat de relaties thuis goed zijn, zijn er op dit eiland ook kinderen voor

²³ Oorspronkelijk in het Papiamentu: Más actividad los días libres de skol

wie dit niet geldt. Voor alle eilanden geldt dat pesten en agressief gedrag tussen kinderen onderling genoemd wordt.

8. WAT ZIJN ONZE CONCLUSIES?

In dit onderzoek hebben we kinderen van Bonaire, Saba en St. Eustatius die naar de basisschool gaan, gevraagd naar de ervaren kwaliteit van leven, hoe de coronamaatregelen hun leven beïnvloed hebben en wat volgens hen belangrijk is voor de toekomst.

8.1 Conclusies op basis van de resultaten

Kinderen op de verschillende eilanden schetsen een vergelijkbaar beeld

Vijfennegentig basisschoolkinderen in de leeftijd van acht tot 14 jaar van de verschillende eilanden hebben de vragen beantwoord. De antwoorden van deze kinderen zijn een indicatie voor hoe het leven op de eilanden ervaren wordt. We weten dat ieder eiland zijn eigen cultuur en eigen gebruiken heeft. Toch verschilt het beeld dat kinderen van de verschillende eilanden over hun leven schetsen niet veel van elkaar. Daarom presenteren we de bevindingen voor de drie eilanden gezamenlijk.

De meeste kinderen van de verschillende eilanden zijn overwegend positief over hun leven

Uit het onderzoek blijkt dat de meeste kinderen aangeven dat ze een fijn leven hebben. Zij geven hun leven een gemiddeld cijfer van 8,9. Dit is een hoger cijfer dan de middelbare schoolkinderen op de eilanden uit het CBS onderzoek hun leven geven.²⁴ Daarnaast geeft het merendeel van de kinderen in ons onderzoek aan geen van de door ons gevraagde kwetsbaarheden te ervaren.

Armoede is een probleem voor een deel van de kinderen en volgens hen belangrijk om aan te pakken in de toekomst

Op alle drie de eilanden wordt armoede door kinderen genoemd als een probleem. Dit komt overeen met wat we weten uit ander onderzoek.²⁵ Een deel van de kinderen (15%) geeft zelf aan in armoede op te groeien. En hoewel het merendeel van de kinderen niet aangeeft in armoede te leven, geeft toch 19% aan dat zij armoede zouden aanpakken als zij Kinderombudsman of -vrouw waren.

School wordt op alle eilanden genoemd als verbeterpunt

Op alle eilanden zijn er kinderen (14%) die aangeven dat school een belangrijk punt is dat beter kan in hun leven. Uit hun toelichtingen kunnen we alleen niet altijd opmaken of dit over de kwaliteit van het onderwijs of het pedagogisch klimaat gaat. Uit het CBS-onderzoek blijkt dat in ieder geval een groot deel van de VO- en MBO-leerlingen te maken heeft met pesten.²⁶ Ook in de antwoorden uit de open vragen in dit onderzoek

²⁴ <https://jeugdmonitor.cbs.nl/onderzoeksbeschrijvingen/Scholierenonderzoek>

²⁵ Unicef (2019). Situation analysis children and adolescents in the Caribbean Netherlands: [unicef.nl/files/Sitan_BES_2019_ENG_%20corr%2029juni20.pdf](https://www.unicef.nl/files/Sitan_BES_2019_ENG_%20corr%2029juni20.pdf)

²⁶ <https://jeugdmonitor.cbs.nl/onderzoeksbeschrijvingen/Scholierenonderzoek>

komt dit thema naar voren. Kinderen noemen dit onderwerp echter niet bij de vraag wat ze zouden aanpakken als zij de Kinderombudsman of -vrouw zouden zijn.

Onveiligheid thuis wordt expliciet genoemd door kinderen op Bonaire en is volgens hen belangrijk om aan te pakken in de toekomst

In dit onderzoek noemen kinderen op Bonaire onveiligheid thuis expliciet als aandachtspunt. Van alle omgevingsvoorwaarden wordt deze door kinderen op Bonaire het laagst beoordeeld. Daarnaast noemen zij bij de vraag wat ze zouden doen als ze Kinderombudsman of -vrouw waren, dat ze het belangrijk vinden dat kindermishandeling gestopt wordt.

Corona heeft impact gehad, maar volgens kinderen niet tot veel extra problemen geleid

Over het algemeen geven kinderen van de drie eilanden aan weinig negatieve ervaringen in de coronaperiode te hebben gehad. Wel benoemen ze dat ze minder geleerd hebben dan op school, dat er soms sprake was van extra ruzies thuis en dat veel van hen hun vrienden hebben gemist.

8.2 Opvallendheden in het onderzoek

Op basis van de kennis en informatie die we hebben van de kinderen op de BES-eilanden hadden we verwacht dat armoede en onveiligheid thuis nog prominenter door kinderen genoemd zouden worden dan in dit onderzoek gedaan is. We weten immers (zie hoofdstuk 2) dat er op dit gebied zorgen zijn. We weten tevens dat de coronamaatregelen het leven op de eilanden onder druk heeft gezet en dat niet alle kinderen toegang hadden tot online onderwijs tijdens de sluiting van de scholen.²⁷

Een verklaring voor het relatief weinig noemen van deze problemen, kan de jonge leeftijd zijn van de respondentengroep in dit onderzoek. Zo blijkt uit eerdere Kinderrechtentours²⁸ en uit ander onderzoek²⁹, dat kinderen (8 - 11 jaar) positiever zijn over hun leven en minder problemen rapporteren dan jongeren (12 - 18 jaar). Jongeren hebben meer zicht op de problemen die in hun leven of omgeving spelen dan kinderen en kunnen dit mogelijk ook beter verwoorden. Zo zien we ook dat de VO- en MBO scholieren uit het CBS-onderzoek hun leven een lager cijfer geven dan de basisschoolkinderen uit dit onderzoek.

²⁷ <https://www.unicef.nl/mynewworld>

²⁸ de Kinderombudsman. (2016). Als je het ons vraagt. De Kinderombudsman op Kinderrechtentour. Den Haag, de Kinderombudsman.; de Kinderombudsman. (2017). Als je het ons vraagt De Kinderombudsman op kinderrechtentour in Caribisch Nederland. Den Haag, de Kinderombudsman.; de Kinderombudsman. (2018). Als je het ons vraagt Kinderrechtentour 2018. Den Haag, de Kinderombudsman.

²⁹ Goldbeck, L., Schmitz, T. G., Besier, T., Herschbach, P. & Henrich, G. Life satisfaction decreases during adolescence. (2007). *Quality of Life Research*, 16, 969–979; Fischer, J. (2009). Happiness and age cycles - Return to Start...? On the functional relationship between subjective well-being and age (OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 99). Retrieved from Paris: <https://www.oecd-ilibrary.org/content/paper/220573570724>.

Daarbij is armoede, zo weten we, een wijd verbreid verschijnsel op de eilanden. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat wanneer veel mensen in een samenleving met dezelfde tegenslag te maken hebben, dit als minder ernstig en belastend wordt *ervaren* dan wanneer het om een beperkte groep gaat.³⁰ In het geval van armoede bijvoorbeeld, is het deels een subjectieve ervaring waarbij kinderen hun eigen situatie waarnemen in relatie tot de situatie van anderen. Dit neemt overigens niet weg dat vrijwel alle kinderen die armoede ervaren in hun ontwikkeling en kansen beperkt worden. Armoede leidt tot risico's van een harde opvoeding en tot een minder gunstig toekomstperspectief dan wanneer je welvarender opgroeit.³¹

Meer dan financiële tekortkomingen, missen kinderen die in armoede opgroeien aandacht en interesse van hun ouders. De lockdown maatregelen, waarbij zowel ouders als kinderen verplicht meer thuis waren, hebben er mogelijk toe geleid dat kinderen deze aandacht en interesse wel kregen doordat ouders niet, of gedeeltelijk niet, konden werken.³² Dit verklaart mogelijk de relatief positieve ervaringen tijdens de coronaperiode van de kinderen die de vragenlijst hebben ingevuld.

Een verdere aanvullende verklaring kan zijn dat de vragenlijst in dit onderzoek alleen online verspreid is en er geen face to face gesprekken met kinderen zijn gevoerd. Dit betekent dat alleen kinderen met internet en een computer of smartphone toegang hadden tot de vragenlijst. Kinderen waarbij bijvoorbeeld armoede een grote rol speelt in hun leven, hebben mogelijk slechter toegang gehad tot de vragenlijst en de vragenlijst minder vaak ingevuld. De invloed van de COVID-19-pandemie en de verschillende lockdowns kan deze toegang nog negatiever hebben beïnvloed.

³⁰ Bradshaw, J. & Finch, N. (2003). Overlaps in dimensions of poverty, *Journal of Social Policy*, 32(4), 513-525

³¹ De Kinderombudsman (2019). Ik ben meer dan mijn problemen. Een integrale aanpak voor kinderen met meerdere problemen in de thuissituatie; De Kinderombudsman (2017). Alle kinderen kansrijk. Het verbeteren van ontwikkelingskansen van kinderen in armoede; Rose, W. & McAuley, C. (2019). Poverty and its impact on parenting in the UK: Re-defining the critical nature of the relationship through examining lived experiences in times of austerity, *Children and Youth Services Review*, 97, 134-141.

³² De Kinderombudsman (2019). Ik ben meer dan mijn problemen. Een integrale aanpak voor kinderen met meerdere problemen in de thuissituatie; De Kinderombudsman (2017). Alle kinderen kansrijk. Het verbeteren van ontwikkelingskansen van kinderen in armoede

9. WAT ZIJN ONZE AANBEVELINGEN?

De belangrijkste knelpunten die kinderen in dit onderzoek benoemen zijn armoede, onderwijs en huiselijk geweld. Dit wordt ondersteund door de kennis die we hebben uit eerdere onderzoeken en verschillende – deels digitale – werkbezoeken aan de eilanden.

In het afgelopen jaar hebben wij, onder andere met de Nationale ombudsman, in meerdere uitingen aanbevelingen gedaan over armoedebestrijding en de bestrijding van kindermishandeling op Bonaire, Saba en St. Eustatius.³³ Uit verschillende berichten begrijpen wij dat een deel van deze aanbevelingen opvolging krijgen, bijvoorbeeld ten aanzien van armoedebestrijding en extra ondersteuning voor kinderen en jongeren.³⁴ Tegelijkertijd zijn deze aanbevelingen nog steeds actueel, omdat structurele borging van de ingezette initiatieven, pilots en beleidswijzigingen nog niet verzekerd is. De eerdere aanbevelingen, die ook van toepassing zijn op dit onderzoek omdat ze ook voor kinderen in de basisschoolleeftijd relevant zijn, herhalen we hier.

Aanbevelingen ten aanzien van armoedebestrijding

De kern van de eerdere aanbevelingen ziet op het vormgeven van een integrale aanpak van armoedebestrijding, goede samenwerking hierbij tussen alle betrokken openbare lichamen en ministeries. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dient hierbij de regie te nemen.

Naast plannen en maatregelen voor de langere termijn hebben wij ook aanbevolen om maatregelen te nemen die zien op de kortere termijn. Dit vanwege de ernst van de problematiek. Ook hierbij dient de regie te liggen bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Specifiek gaat het hierbij om:

- Een netwerk van buddy's of vertrouwenspersonen op scholen en buurthuizen creëren. Jongeren kunnen bij hen hun verhaal doen en ondersteuning krijgen bij problemen.
- Een functie zoals de Kindertelefoon beschikbaar maken op alle eilanden. In verschillende werkbezoeken aan de eilanden is aan de orde gekomen dat hier behoefte aan is.

Aanbevelingen ten aanzien van kindermishandeling

Een belangrijk onderdeel van een brede aanpak van kindermishandeling op de eilanden is het strafbaar stellen van geweld in de opvoeding. Hier wordt met het wetsvoorstel *BES strekkende tot het afzien van geweld jegens kinderen in de opvoeding en verzorging* een belangrijke stap gezet. Dit wetsvoorstel is ter ondersteuning van het (lopende)

³³ Nationale ombudsman en Kinderombudsman (8 september 2020). Het maakt uit waar je wieg heeft gestaan; De Kinderombudsman (april 2021). Rapportage aan het VN Kinderrechtencomité; Nationale ombudsman en Kinderombudsman (mei 2021). Brief aan vaste Kamercommissie Koninkrijksrelaties.

³⁴ Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2021). Reactie op onderzoek naar jongvolwassenen in Caribisch Nederland; <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/23/verbeterde-koopkracht-voor-inwoners-caribisch-nederland-in-2019>

beleid over kindermishandeling en opvoedondersteuning op de eilanden. Het is van belang dat kindermishandeling blijvend aandacht krijgt en dat er wordt toegezien op de uitvoering en effectiviteit van het beleid.

Naast deze lange termijn aanpak, is er ook ten aanzien van de bestrijding van kindermishandeling een aantal maatregelen dat op de korte termijn genomen kan worden. Ook voor deze maatregelen hebben we in eerdere uitingen aandacht gevraagd:

- Het anoniem melden van kindermishandeling en huiselijk geweld bij organisaties op de eilanden.
- Een netwerk van buddy's of vertrouwenspersonen, zodat kinderen en jongeren op een laagdrempelige manier om hulp kunnen vragen.

Wederom dient hier de regie te liggen bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Aanbevelingen ten aanzien van kinderp participatie

Als Kinderombudsman vinden wij het belangrijk dat kinderen een structurele stem krijgen in zaken die hen aangaan. Kinderen hebben volgens het Kinderrechtenverdrag ook recht betrokken te worden bij beslissingen die hen aangaan. Dit is mede de reden waarom wij periodiek aan de kinderen op de eilanden vragen hoe het met hen gaat en wat zij nodig hebben. We raden de Openbare lichamen en andere organisaties op de eilanden aan om structureel en periodiek met kinderen en jongeren in gesprek te gaan over thema's die voor hen belangrijk zijn. Uit dit onderzoek blijkt dat in ieder geval armoede, onderwijs en huiselijk geweld belangrijke onderwerpen zijn waarover met kinderen gesproken moet worden.

In relatie tot de onderwerpen die kinderen in dit onderzoek genoemd hebben doen we de volgende aanbevelingen:

1. Ga in gesprek met kinderen over armoede
Veel kinderen op de eilanden worden geconfronteerd met armoede. Praat hier met kinderen over en kijk aandachtig naar de oplossingen die zij zelf aandragen om de problematiek te verlichten. Zo doen kinderen bijvoorbeeld suggesties over het verstrekken van (gratis) maaltijden en het kopen van goedkope kleding. Wellicht kunnen dergelijke voorzieningen de kwaliteit van hun leven verbeteren.
2. Ga in gesprek met kinderen over het onderwijs
Onderwijs wordt op alle eilanden door kinderen genoemd als iets wat in hun leven beter kan. Diep dit onderwerp verder uit met kinderen en neem hun suggesties om het onderwijs te verbeteren mee.
3. Ga met kinderen in gesprek over kindermishandeling en huiselijk geweld
Kinderen kunnen veel vertellen over dat wat zij of hun leeftijdsgenoten meemaken en de oplossingen die zij zien. Niet alleen over situaties thuis, maar ook over geweld en agressie tussen kinderen onderling. Ga met ze in gesprek en betrek hun suggesties bij het vormgeven van beleid op dit onderwerp.

Het is belangrijk om bij kinderp participatie te zorgen voor een veilige omgeving waar kinderen vrijuit kunnen praten. Het model van Lundy kan handvatten bieden bij het structureel opzetten van kinderp participatie.³⁵

Als Kinderombudsman, in samenwerking met de Nationale ombudsman, zullen we de situatie op de eilanden blijven monitoren.³⁶

³⁵ Laura, Lundy (2007) "'Voice' is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child", *British Educational Research Journal*, 33:6, 927-942, available at: <http://dx.doi.org/10.1080/01411920701657033>

³⁶ Op dit moment loopt er een onderzoek van de Kinderombudsman en de Nationale ombudsman naar armoede onder alleenstaande ouders.

BIJLAGE 1: DE VRAGENLIJST VAN DE KINDERRECHTENTOUR

Fijn dat je de vragenlijst wilt invullen! We gaan je er heel kort iets over vertellen.

De vragen in de vragenlijst

De vragen in deze vragenlijst gaan allemaal over dingen in jouw leven. Op dit moment is jouw leven door de Corona-maatregelen anders dan normaal. Zo mag je misschien niet naar school vanwege het coronavirus. Dat kan best vervelend zijn. Wij horen graag van je hoe het met je gaat. Wat er goed gaat in jouw leven en wat er beter kan. Maar ook wat jij belangrijk vindt en wat jij vindt dat er voor kinderen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius zou moeten veranderen.

De duur van de vragenlijst

De vragenlijst bestaat uit 34 vragen. Het duurt ongeveer 20 minuutjes om de vragenlijst in te vullen. De vragenlijst slaat automatisch op. Dus neem je tijd! Je hoeft de vragenlijst niet in één keer af te maken. Je kan het ook op een later moment afmaken.

Anonimiteit

De vragenlijst is anoniem. Dat wil zeggen dat wij niet kunnen zien wie jij bent. Meer informatie over onze onderzoeken en wat wij doen met de informatie die jij ons geeft, vind je hier.

Beginnen met de vragenlijst

Je kunt op de knop "volgende" klikken. Dan gaat de vragenlijst beginnen.

1. Ik ben een:

- Jongen
- Meisje
- Anders

2. Hoe oud ben je?

8 – 12 [Schuif over de balk!]

3. Bij wie woon je de meeste dagen van de week?

- Bij mijn ouders samen
- Alleen bij mijn vader
- Alleen bij mijn moeder
- Bij mijn vader en zijn partner
- Bij mijn moeder en haar partner
- Ongeveer de helft van de tijd bij mijn ene ouder en de helft van de tijd bij mijn andere ouder (co-ouderschap)
- Bij mijn pleeggezin
- In een instelling
- In een asielzoekerscentrum (azc) of gezinslocatie

- Ik woon zelfstandig
- Anders, namelijk:

4. Heb je thuis te maken met één van deze punten? Vink die dan aan. Je kunt meerdere hokjes aanvinken.

- We hebben thuis weinig geld
- Er is thuis vaak ruzie, waarbij soms gescholden, geslagen of geschopt wordt
- Mijn ouders zijn gescheiden. Ze kunnen ook niet meer normaal met elkaar omgaan
- Een van mijn ouders is overleden
- Een van mijn ouders heeft een lichamelijke ziekte
- Een van mijn ouders is verslaafd (niet roken) of heeft een psychische ziekte
- Geen van deze punten geldt voor mij

5. Geldt één van deze punten hieronder voor jou? Vink die dan aan. Je kunt meerdere hokjes aanvinken.

- Ik heb een lichamelijke ziekte of aandoening
- Ik heb psychische problemen
- Ik ben in het afgelopen jaar een keer aangehouden door de politie
- Ik kom uit een ander land en ben naar Nederland gevlucht
- Ik krijg jeugdhulp of jeugd-GGZ
- Ik krijg nog geen hulp maar sta op een wachtlijst
- Ik ga naar een school voor speciaal onderwijs
- Ik heb een kind en voed die alleen op
- Geen van deze punten geldt voor mij

Door het coronavirus is het nu een rare tijd. Jouw leven ziet er nu waarschijnlijk wat anders uit dan hiervoor. Zo ben je waarschijnlijk een tijdje niet naar school geweest en heb je je vrienden minder gezien. De volgende twee vragen gaan over deze veranderingen door het coronavirus.

6. Wat zijn de belangrijkste veranderingen in jouw leven door het coronavirus? Je kunt meerdere hokjes aanvinken

- Ik heb meer aandacht van mijn ouders
- Mijn ouders kunnen mij goed helpen bij mijn schoolwerk
- Ik heb meer tijd om te spelen
- Ik heb leuk online contact met mijn vrienden
- Ik leer minder goed dan op school
- Ik kan mijn schoolwerk niet maken
- Er is thuis meer ruzie
- Ik mis mijn vrienden
- Iets anders wat hier nog niet genoemd is, namelijk...

7. Als er weer een lockdown komt en iedereen moet zoveel mogelijk thuisblijven, wat zou er dan geregeld moeten worden voor kinderen en jongeren?

.....

Deze vragenlijst gaat over kinderrechten. Alle kinderen hebben rechten. Dat is zo afgesproken. De rechten staan in het Kinderrechtenverdrag. Het zijn er 54.

Een paar belangrijke kinderrechten gaan over thuis. Dus waar je woont en met wie. Alle kinderen hebben het recht om bij hun ouders te leven. Soms hebben ouders problemen. Als die problemen groot zijn, moeten kinderen soms een tijdje ergens anders wonen. Dat kan bijvoorbeeld in een ander gezin zijn. Of in een tehuis met andere kinderen. Op die andere plek moet er dan wel goed voor je gezorgd worden. Ook als je niet bij je ouders woont, heb je nog steeds het recht om jouw ouders te zien en te spreken. Hierna komen 5 vragen over dit soort kinderrechten. Je kunt bij iedere vraag aankruisen hoe het voor jou is.

8. Ik vind de liefde en aandacht van die ik van mijn ouders of opvoeders krijg...

Goed	Voldoende	Matig	Onvoldoende
☐	☐	☐	☐

Hiermee bedoelen we:

- Je voelt je door hen begrepen
- Ze hebben tijd voor je als je ze nodig hebt
- Je hebt een goede band met ze

Wil je daar iets over vertellen?

...

9. Ik vind de structuur, regels en ondersteuning die er thuis zijn...

Goed	Voldoende	Matig	Onvoldoende
☐	☐	☐	☐

Hiermee bedoelen we:

- Je staat op een vaste tijd op
- Je gaat elke dag naar school
- Er zijn afspraken en regels, waar jij je aan moet houden
- Er is thuis iemand die je helpt als dat nodig is

Wil je daar iets over vertellen?

...

10. Ik vind het goede voorbeeld dat mijn ouders of opvoeders geven...

Goed	Voldoende	Matig	Onvoldoende
☐	☐	☐	☐

Hiermee bedoelen we:

- Ruzie wordt uitgepraat
- Ze leggen dingen uit als je iets niet snapt
- Ze zorgen goed voor zichzelf en anderen
- Ze hebben werk of doen vrijwilligerswerk

Wil je daar iets over vertellen?

...

11. Ik vind de interesse van mijn ouders of opvoeders in wat ik belangrijk vind...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je kunt je verhaal bij hen kwijt
 - Ze luisteren naar jouw ideeën en wensen
 - Je kan met hen praten als je problemen hebt
 - Op sommige dagen hoef je niet naar school.
- Je mag dan zelf kiezen wat jij wilt doen

Wil je daar iets over vertellen?

...

12. Ik vind mijn opvoeding....

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Er wordt altijd goed voor je gezorgd
- Er staat altijd iemand voor je klaar
- Je hebt contact met volwassenen die belangrijk voor je zijn, of die langere tijd voor je hebben gezorgd (bijvoorbeeld familieleden of pleegouders)

Wil je daar iets over vertellen?

...

Dat waren de eerste vragen. We gaan nu verder.

Je hebt niet alleen thuis rechten. Ook op school en bijvoorbeeld op je sportclub heb je rechten. Zo heb je het recht om naar school te gaan. Al voelt dat soms misschien meer als een plicht. En wist je dat je ook recht hebt op spelen en vrije tijd? En om samen te zijn met vrienden? Hierna komen 3 vragen over dit soort kinderrechten. Je kunt weer bij iedere vraag aankruisen hoe het voor jou is.

13. School en mijn vrije tijd, vind ik...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je vindt het niet vervelend om naar school te gaan
- Je krijgt op school genoeg hulp en steun, zodat je goed kunt leren
- Je krijgt de kans om in je vrije tijd de dingen te doen die je leuk vindt of waar je goed in bent (bijvoorbeeld sport, muziek, toneel, scouting of skateboarden).

Wil je daar iets over vertellen?

...

14. Ik vind het contact met vrienden...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je doet leuke dingen met je vrienden
- Je kunt goed met je vrienden opschieten
- Je voelt je begrepen door hen
- Jouw vrienden houden rekening met wie jij bent

Wil je daar iets over vertellen?

...

15. De hulp die ik van andere volwassenen krijg, vind ik...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Behalve je ouders of opvoeders zijn er andere mensen die jou helpen. Bijvoorbeeld andere familie, buren of leraren.
- Als je vragen hebt of extra hulp nodig hebt kun je bij familieleden, buren, leraren of andere mensen terecht
- Je zit bij een sportclub of vereniging

Wil je daar iets over vertellen?

...

Er zijn ook kinderrechten die gaan over wat er in jouw leven allemaal geregeld moet zijn. Je hebt bijvoorbeeld het recht op genoeg te eten en drinken en op goede zorg van dokters. Ook zijn er kinderrechten die gaan over wat er juist niet mag zijn in jouw leven. Je mag bijvoorbeeld niet anders behandeld worden dan andere kinderen, bijvoorbeeld door jouw huidskleur of om wat je gelooft. Hierna komen 3 vragen over dit soort kinderrechten. Je kunt weer bij iedere vraag aankruisen hoe dit er in jouw leven uit ziet.

16. De verzorging die ik krijg, vind ik...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je krijgt genoeg te eten en te drinken
- Je hebt genoeg kleding
- Je krijgt genoeg slaap
- Er is een dokter wanneer je die nodig hebt

Wil je daar iets over vertellen?

...

17. Het goede voorbeeld dat ik krijg van mensen die ik ken, vind ik...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Kinderen en volwassenen die jij kent zorgen goed voor zichzelf en voor anderen
- Kinderen en volwassenen die jij kent helpen elkaar graag
- Kinderen en volwassenen die jij kent behandelen elkaar met respect (zijn aardig voor elkaar)
- Kinderen en volwassenen die jij kent hebben een goede invloed op je

Wil je daar iets over vertellen?

...

18. Ik vind het respect dat ik krijg...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je wordt niet anders behandeld dan andere kinderen die jij kent (bijvoorbeeld om je geloof, om hoe je eruit ziet, omdat je arm of rijk bent, of omdat je een handicap hebt)
- Je hebt het gevoel dat anderen rekening houden met wie jij bent
- Je hebt het gevoel dat je dezelfde kansen krijgt als andere kinderen
- Je kunt alleen zijn wanneer jij dat wilt
- Jouw ouders, opvoeders of anderen, lezen niet zomaar mee met je WhatsApp-gesprekken, e-mails of brieven

Wil je daar iets over vertellen?

...

Nu komen de laatste paar vragen.

Het is belangrijk dat je veilig kunt opgroeien. Thuis, maar ook op school en in de buurt. Ook daar zijn kinderrechten voor. Je hebt bijvoorbeeld recht op bescherming tegen geweld en mishandeling. Ook moet je beschermd worden tegen gevaarlijke dingen, zoals drugs. Een heel belangrijk kinderrecht is het recht om informatie te krijgen over dingen die voor jou belangrijk zijn. Bijvoorbeeld over waar je woont of waar je naar school gaat. Dit is nodig, omdat je ook het recht hebt om je eigen mening te vormen en die te laten horen. Hierna komen 3 vragen over dit soort kinderrechten. Je kunt weer bij iedere vraag aankruisen hoe het voor jou is.

19. Ik vind de veiligheid bij mij in huis...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je voelt je veilig bij jou thuis
- Er wordt bij jou thuis geen geweld gebruikt
- Er wordt bij jou thuis geen drugs gebruikt
- Er wordt bij jou thuis niet gescholden

Wil je daar iets over vertellen?

...

20. Ik vind de veiligheid bij mij in de buurt...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je voelt je veilig in jouw buurt
- Er is weinig ruzie in de buurt
- Er wordt niet vaak ingebroken in jouw buurt
- Er is geen crimineel gedrag
- Er hangen geen vervelende mensen of jongeren rond in jouw buurt

Wil je daar iets over vertellen?

...

21. De rust en zekerheid in mijn leven, vind ik ...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je hebt vertrouwen in je toekomst
- Je woont langere tijd op één plek (je bent niet vaak verhuisd)
- Als er iets verandert dan wordt dat met jou besproken
- Je bent niet plotseling van school gewisseld
- Er zijn geen grote dingen gebeurd in je leven die je moeilijk of vervelend vond

Wil je daar iets over vertellen?

...

Je bent bijna aan het einde van de vragenlijst. Nog een paar vraagjes!

22. Welk cijfer geef jij aan jouw leven?

- 1 6
 2 7
 3 8
 4 9
 5 10

23. Wat vind je fijn in jouw leven?

(Bijvoorbeeld bij jou thuis, op school of in jouw buurt)

...

24. Wat vind je moeilijk in je leven? Wat kan er beter?

(Bijvoorbeeld bij jou thuis, op school of in jouw buurt)

...

De komende jaren gaat Margrite, de Kinderombudsvrouw, zich inzetten voor alle kinderen in Nederland en ook op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Ze wil graag van jou horen waar ze kinderen mee kan helpen.

25. Als jij Kinderombudsman of Kinderombudsvrouw was, wat zou je dan willen veranderen voor kinderen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius?

...

Je bent er bijna! We hebben nog 4 korte vragen voor je!

26. Naar welke school ga je?

- Ik ga naar de basisschool
 Ik ga naar de middelbare school of het MBO
 Ik ga niet naar school
 Anders, namelijk:

27. Welke type school volg je?

- Groep 5 (basisschool)
 Groep 6 (basisschool)
 Groep 7 (basisschool)
 Groep 8 (basisschool)
 Praktijkonderwijs
 VMBO basis of VMBO kader
 VMBO-gl of VMBO-tl
 MBO1 of MBO 2
 HAVO
 Anders, namelijk:

28. Op welk eiland woon je?

- Bonaire
- Saba
- Sint Eustatius

Dank je wel dat je de vragenlijst hebt ingevuld!

Wil je meer weten over de Kinderombudsman? Kijk dan op onze website.

Heb je vragen over jouw kinderrechten? Of denk je dat anderen zich niet aan de kinderrechten houden?

Kijk dan op onze website of bel naar +3170 8506 995

Mocht je ons willen helpen om onze onderzoek nóg beter te maken, dan kun je hieronder nog een paar vragen daarover invullen. Dank je wel!

29. Hoe vond je het om deze vragenlijst in te vullen? Je kunt meerdere hokjes aanvinken.

- Wel oké
- Niet zo nodig
- Ik vind het goed dat hiernaar gevraagd wordt
- Interessant
- Ik vond de vragen te persoonlijk
- Ik vond het moeilijk om de vragen 'eerlijk' te beantwoorden
- Sommige vragen begreep ik niet
- Ik word er een beetje verdrietig of zenuwachtig van
- Anders, namelijk:

30. Hoe heb je van de vragenlijst van de Kinderombudsman gehoord?

...

31. Wist je vóór deze vragenlijst al wat kinderrechten zijn?

- Ja
- Nee

32. Heb je vóór deze vragenlijst al eens van de Kinderombudsman gehoord?

- Ja
- Ne

BIJLAGE 2: GEMIDDELDEN OP DE OMGEVINGSVOORWAARDEN EN THEMA'S IN ANTWOORDEN OPEN VRAGEN

Cijfer leven en omgevingsvoorwaarden	Bonaire		Saba		St. Eustatius		Eilanden samen	
	Aan-tal	Gemid-delde	Aan-tal	Gemid-delde	Aan-tal	Gemid-delde	Aan-tal	Gemid-delde
Rapportcijfer leven	59	8,83	20	8,75	16	9,13	95	8,90
Aandacht ouders	59	3,59	20	3,45	16	3,75	95	3,60
Structuur	59	3,54	20	3,4	16	3,81	95	3,58
Voorbeeld ouders	59	3,58	20	3,5	16	3,63	95	3,57
Interesse ouders	59	3,59	20	3,55	16	3,56	95	3,57
Opvoeding	59	3,76	20	3,6	16	3,63	95	3,66
School en vrije tijd	59	3,61	20	3,7	16	3,81	95	3,71
Vrienden	59	3,71	20	3,4	16	3,69	95	3,60
Hulp van andere volwassenen	59	3,46	20	3,25	16	3,56	95	3,42
Verzorging	59	3,80	20	3,6	16	3,81	95	3,74
Voorbeeld van omgeving	59	3,49	20	3,35	16	3,44	95	3,43
Respect	59	3,61	20	3,45	16	3,38	95	3,48
Veiligheid thuis	59	3,20	20	3,65	16	3,94	95	3,60
Veiligheid in de buurt	59	3,49	20	3,5	16	3,75	95	3,58
Zekerheid	59	3,53	20	3,5	16	3,56	95	3,53

"Wat gaat er goed?" in thema's				
	Bonaire	Saba	St. Eustatius	Eilanden samen
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Relaties thuis	24	7	4	35
Relaties vrienden	13	2	5	20
School	6	2	3	11
Sport/vrije tijd	13	1	2	16
Zorg/verzorging	1			1
Vrijheid/jezelf zijn	2	2	2	6
Geluk algemeen		3	1	4
Buurt	1			1
Overige	4	1		5
Weet niet/geen antwoord	5	3	2	10
Alles	12	3	1	16
"Wat kan er beter?" In thema's				
	Bonaire	Saba	St. Eustatius	Eilanden samen
	Aantal	Aantal	Aantal	
Veiligheid thuis	8	2		10
Veiligheid buurt/omgeving	1			1
School	6	5	3	14
Vrienden/leeftijdsgenoten	1		1	2
Pesten	4	2		6
Spullen/spelen/vrije tijd	1	1		2
Gezondheid	1			1
Overige	17	7	5	29
Weet niet/geen antwoord	6	3	2	11
Niets	19	2	2	23
"Als Kinderombudsman zou ik..." in thema's				
	Bonaire	Saba	St. Eustatius	Eilanden samen
	Aantal	Aantal	Aantal	
Goed onderwijs	1	1	2	4
Goede zorg en gezondheid	1		1	2
Veilig thuis	2		1	3
Veilige buurt			1	1
Pesten stoppen	3			3
Armoede stoppen	10	5	4	19
Aandacht/leuke dingen doen	12	5		17
Mishandeling stoppen	7		1	8
Inclusieve samenleving	1			1
Overig	6	3	5	14
Goed/gelukkig leven	2	1		3
Weet ik niet/niets	18	4	1	23

DE KINDEROMBUDSMAN

Postbus 93122
2509 AC Den Haag

0800-876 54 32
(maandag tot en met vrijdag van 12.00 tot 17.00 uur)

www.dekinderombudsman.nl